

КОЧИНА О. С.,
асистент кафедри цивільного,
господарського,
адміністративного права та процесу
(Науково-навчальний інститут права
та соціальних технологій
Чернігівського національного
технологічного університету)

УДК 347.788.4

ПІРАТСТВО ЯК ОДИН З НАЙПОШИРЕНІШИХ СПОСОБІВ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

Стаття присвячена розгляду основних проблем у сфері охорони та захисту авторських та суміжних прав, а саме: боротьбі з Інтернет-піратством, удосконаленню системи колективного управління авторськими та суміжними правами, а також шляхом вирішення проблеми широкого використання неліцензійного програмного забезпечення.

Ключові слова: захист авторських та суміжних прав, інтелектуальне піратство, Інтернет-піратство, колективне управління майновими правами, неліцензійне програмне забезпечення.

Статья посвящена рассмотрению основных проблем в сфере охраны и защиты авторских и смежных прав, а именно: борьбе с Интернет-пиратством, усовершенствованию системы коллективного управления авторскими и смежными правами, а также путем решения проблемы широкого использования нелегального программного обеспечения.

Ключевые слова: защита авторских и смежных прав, интеллектуальное пиратство, Интернет-пиратство, коллективное управление имущественными правами, нелегальное программное обеспечение.

The article examines the main problems in the health and protection of copyright and related rights, namely the fight against online piracy, improvement of the collective management of copyright and related rights, as well as ways to address widespread use of unlicensed software.

Key words: protection of copyright and related rights, piracy, Internet piracy, collective management of property rights, unlicensed software.

Вступ. Останнім часом безкоштовне скачування музики, відео, користування неліцензійними комп'ютерними програмами – це настільки звичайні і розповсюджені явища, що не викликають ніякої підозри серед звичайних користувачів. Для деякого може здатися, що така незаконна діяльність – це злочин без жертв, де ніхто не страждає від продукції, отриманої безкоштовно або за набагато нижчими цінами, ніж фірмовий продукт. Тим не менше, світ піратства зачіпає майже всю Інтернет-мережу і часто призводить до значної шкоди не тільки для виробника та економіки країни, а і для споживачів, адже не завжди підроблений, піратський товар є якісним і безпечним.

В нашій країні питання інтелектуального піратства стоїть особливо гостро. 1 травня 2013 року Офіс торговельного представника США присвоїв нашій державі статус «Пріори-

тетної іноземної країни» («Priority Foreign Country») у рамках «Спеціальної доповіді 301» («Special 301» List) через не вирішеність низки проблем у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Таке рішення було обґрунтовано існуванням трьох критичних проблем: відсутність ефективних та системних засобів боротьби з порушеннями авторського права та суміжних прав в мережі Інтернеті, наявність недоліків в системі колективного управління авторськими та суміжними правами; широке використання неліцензійного програмного забезпечення як урядовими, так і приватними установами [1].

Зазначеним проблемам у сфері порушення авторських та суміжних прав приділяється достатньо активна увага з боку науковців. Зокрема в роботі були використані результати досліджень П. А. Каленіченко, О. В. Карпенко, М. Г. Миколюка, З. В. Пічкурової. Проте, не дивлячись на популярність теми, в межах даного дослідження розглядаються проблеми інтелектуального піратства, на які звертає увагу Офіс торговельного партнерства США, та пропонуються шляхи їх вирішення з метою якомога швидшого позбавлення України статусу «Пріоритетної іноземної країни».

Постановка завдання. Вищевикладене обумовлює актуальність зазначеної теми і визначає її мету – дослідити проблеми правового захисту суб'єктів авторського права та суміжних прав від піратства та шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. Найбільш болючим питанням порушення авторських та суміжних прав є Інтернет-піратство. Зараз в Інтернеті є безліч сайтів і сервісів, за допомогою яких можна абсолютно безкоштовно завантажити фільми, програми і музику. За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності список піратських сайтів з українським походженням виглядає таким чином: EX.ua, Extratorrent.cc, SumoTorrent.com, futubox (хоститься в Румунії, але управляється з України), newalbumreleases.com, jams.to. У звіті згадується, що хостинг надається сотням піратських сайтів і торрентів, таким як torrentbit.net, btloft.com, bitloft.org, torrentz.cd, torrentpond.com, btmon.com, torrentz.wf та інші [14].

Відома соціальна мережа «ВКонтакте», відвідуваність якої в 2015 році перевищила 70 мільйонів користувачів на добу, також займає лідируючі позиції у сфері Інтернет-піратства.

Отже, абсолютно логічно назріло питання: як боротися з Інтернет піратством?

Ще в 2012 році до ВРУ був внесений проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» [2], прийняття якого дало б можливість захищати добросовісних користувачів контенту в мережі Інтернет. Даний законопроект передбачає процедуру, згідно з якою інтернет-провайдер, за допомогою послуг якого порушуються авторське право або суміжні права, несе з відповідною особою-порушником солідарну відповідальність.

Прийняття таких змін до інтелектуального законодавства могло б змінити хід кримінальної справи файлообмінника ex.ua. Як відомо сайт був закритий 31 січня 2012 року в рамках порушеної кримінальної справи за фактом розміщення на порталі п'ятьма не встановленими особами контрафактної продукції компанії Adobe. Суму збитку позивач оцінив у 180 тис. грн. Разом з тим, вже 2 лютого сайт відновив роботу, а сервера, вилучені у кримінальній справі, повернені і також введені в експлуатацію.

В ході слідства було з'ясовано, що «факт розміщення на порталі неліцензійних продуктів не може стати причиною для блокування домену, тому вимога була відкликана. Тепер домен знову може бути включений, проте сервера порталу все ще у міліції. Їх вилучення ніяк не сприяє встановленню особистостей п'яти осіб, які розмістили контрафактний контент. Більш того, після блокування домену встановити особи порушників стало неможливо» [13].

На основі даної справи можна зробити висновок про те, що доки на законодавчому рівні не буде встановлений належний механізм притягнення до відповідальності інтернет-провайдерів, за допомогою послуг яких розміщуються нелегальні піратські копії, боротися з Інтернет-піратством буде дуже важко.

Росія пішла ще далі: Російський союз правовласників (РСП) розробив концепцію «глобальної ліцензії» для всіх видів контенту в сегменті російського інтернету. Проект авторського «податку на Інтернет» полягає у видачі «глобальної ліцензії» на всі можливі види

творів, що охороняються авторським правом, яку мають отримувати всі оператори зв'язку. Саме на них передбачається покласти обов'язок виплачувати правовласникам відповідні кошти авторської винагороди за використання їх інтелектуальної власності в Рунеті. Правовласники, за домовленістю з операторами, будуть видавати ліцензії на право використання свого продукту (саме цей дозвіл і носить попередню назву «глобальна ліцензія»), а користувачі отримають необмежені права доступу до контенту даного правовласника [10].

Зараз даний проект знаходиться на розгляді такими відомствами, як Мінкомзв'язку, Мінкультури, Мінфіну, Мінекономрозвитку та Мін'юсту. На основі його розгляду повинні бути розроблені проекти поправок до відповідних законів та урядових рішень.

22 січня 2015 року в Мінекономрозвитку відбувся круглий стіл присвячений виробленню Дорожньої карти захисту інтелектуальної власності в поточному році. На обговорення було винесено ініціативу асоціацій правовласників щодо плану дій на 2015 рік, який передбачає 24 пункти, спрямованих на боротьбу з піратством в Інтернеті, серед яких: продовжити прилюдну роботу над законопроектом про захист авторського права в інтернеті; створити освітню кампанію щодо шкоди піратства; встановити власників основних піратських ресурсів і публічно запропонувати їм провести «люстрацію контенту» у визначений термін; налагодити співпрацю між держінспекторами з Держслужби інтелектуальної власності та правовласниками; створити групу по взаємодії інспекторів з правоохоронцями та судами; провести позапланові перевірки піратських ресурсів з оформленням актів, протоколів; застосувати судові методи впливу на «невиправних піратів»: розделегування доменних імен, блокування DNS, штрафні санкції і т. д.; визначити, що оператори і провайдери зобов'язані «сприяти запобіганню правопорушень»; внести зміни до законодавства про рекламу; заборонити рекламу на піратських сайтах; провести легалізацію програмного забезпечення в органах влади; створення системи колективного управління авторськими правами; внесення змін до Кримінального і Митного кодексів в тому, що стосується виготовлення та збуту контрафакту тощо [7].

На думку управляючого партнера АО «Юскутум» А. Афяна, ця дорожня карта демонструє, що його автори не розуміють, що потрібно робити з піратством, і якими методами з ним боротися. Кожен з пунктів по-своєму безглуздий і некомпетентний. Реальних ефектів зниження рівня піратства такі методи, навіть якщо станеться диво і вони будуть здійснені, не принесуть [8].

На нашу думку, така критика є достатньо перебільшеною. Деякі пункти Дорожньої карти дійсно викликають сумнів у можливості їх реалізації, але такі дії є безперечним кроком вперед у боротьбі з піратством. На даний момент карта ще знаходиться в процесі розробки, до цього процесу можуть долучитися всі бажаючі, отримавши доступ за посиланням: http://sips.gov.ua/ua/waiting_room.html.

До боротьби з піратством долучилися і безпосередньо автори, виконавці, виробники фоно-, відеограм, організації мовлення. Так, у січні 2015 р. на каналах медіа груп Star Light Media та «1+1 медіа» стартувала соціальна рекламна кампанія «Ігноруй піратів! Не порушуй авторські права» від антипіратської Ініціативи «Чисте небо». Кампанія мала дві цілі: актуалізувати проблему піратського бізнесу в свідомості суспільства, а також перешкоджати фінансуванню рекламодавцями українських сайтів-піратів [12]. Але, на жаль, така рекламна компанія була недовгою, глядачі могли спостерігати такий відеоролик всього один місяць.

До боротьби з піратством також залучаються некомерційні громадські організації (наприклад, Українська Антипіратська Асоціація), підприємці, музиканти, медійники, представники міжнародних організацій тощо.

Слід погодитися з П. А. Калениченко у тому, що удосконалення охорони авторського й суміжних прав у мережі Інтернет пов'язане і з розвитком колективного управління майновими правами суб'єктів авторського й суміжних прав, адже дотримання прав інтелектуальної власності користувачами залежить не лише від ефективного захисту прав, а й від «зручності» дотримання прав, оплати винагороди суб'єктам права [3; с. 198]. Крім того, на проблемі колективного управління авторськими та суміжними правами наголошувалося Офісом торговельного представника США.

В Україні до 2002 року діяла тільки одна організація колективного управління – Державне підприємство «Українське агентство з авторських та суміжних прав». На сьогодні в Україні на обліку в Державній службі інтелектуальної власності України перебуває 15 організацій колективного управління, діяльність яких регулюється ст. 47-49 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та деякими підзаконними актами.

Проте, незважаючи на просту регламентацію в законодавстві щодо організацій колективного управління, в Україні існує низка проблем в зазначеній сфері. М. Г. Миколук визначає наступні проблеми та шляхи їх вирішення:

1) складна схема збору коштів за використання об'єктів авторського права та суміжних прав – необхідно законодавчо закріпити статус і функції уповноважених організацій та визначити критерії їх відбору на законодавчому рівні, щоб не було можливості маніпулювати цим надалі;

2) проблема сум незапитаної винагороди – необхідно зобов'язати організації колективного управління здійснювати всі можливі дії для сповіщення правовласників, винагороду яких вони зібрали, але не уклали із ними договорів;

3) проблема звітності користувачами об'єктів авторського права і (або) суміжних прав – слід передбачити відповідальність користувачів (радіо, телеканали, кафе, бари, ресторани, торгові центри, супермаркети та ін.) за недобросовісну звітність або її відсутність;

4) неоднозначність Закону «Про авторське право та суміжні права» щодо питанням про засновників організацій колективного управління – необхідно визначити перелік осіб, які можуть бути засновниками організацій колективного управління, а саме зазначити, що, крім первинних суб'єктів, це можуть бути спадкоємці (правонаступники) та особи, яким передано (відчужено) майнові права [4, с. 187-189].

Зараз активно ведеться робота над проектом Закону України «Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав», прийняття якого вирішило б ряд проблем у зазначеній сфері. Зокрема, даний проект визначає правові та організаційні засади колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в Україні, які полягають у:

1) спрощенні процедури обліку організацій колективного управління;

2) забезпеченні вдосконалення процедури визначення уповноважених організацій колективного управління;

3) визначенні відсотків, які організація колективного управління та уповноважені організації можуть утримувати із сум виплаченої винагороди, необхідні виключно для покриття поточних витрат, пов'язаних зі збором і розподілом цієї винагороди;

4) встановленні обов'язку для організацій колективного управління та уповноважених організацій інформувати громадськість про свою діяльність та про її результати;

5) визначенні строку дії свідоцтва уповноваженої організації;

6) закріпленні порядку здійснення нагляду (контролю) за діяльністю уповноважених організацій колективного управління [6].

Ще одним питанням, на якому акцентується увага у Звіті щодо України про захист авторських прав, – це широке використання неліцензійного програмного забезпечення як урядовими, так і приватними установами.

Використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні найчастіше здійснюється в наступних формах: копіювання та розповсюдження програмного забезпечення; продаж комп'ютерної техніки із попередньо встановленим неліцензійним програмним забезпеченням; використання піратських комп'ютерних програм органами державної влади, суб'єктами господарювання у своїй діяльності та фізичними особами для власних потреб [5, с. 47].

Ще в травні 2002 року розпорядженням КМУ була затверджена Концепція легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням [1], якою були визначені заходи боротьби з незаконним використанням програмного забезпечення, джерела фінансування, план реалізації. Але на практиці вагомих зрушень за 13 років не відбулося.

Серед небагатьох державних установ, які відрепортували про успіхи в цьому напрямку, були «Енергоатом» та Національний банк України, які провели багатомільйонні тендери із закупівлі легального програмного забезпечення. Цікаво, що за програмне забезпечення Microsoft Нацбанк платив якомусь ТОВ «БМС Консалтинг», а «Енергоатом» – ЗАТ «Інформаційні комп'ютерні системи». В обох випадках ціни закупівлі були занадто високими, що наштовхує на чергові роздуми про «відкати» [11].

В 2013 році на легалізацію програмного в державних структурах в бюджеті було передбачено 100 млн грн.. Але враховуючи те, яка політична та економічна ситуація склалася в Україні в 2014–2015 рр., говорити про те, щоб виділяти такі кошти з бюджету є абсолютним абсурдом.

Проте ситуація не така уже і безвихідна, як здається на перший погляд. Як зазначає О. В. Карпенко, більш широкого поширення у світі, особливо в державних установах, набуває вільне програмне забезпечення. Користувачеві передаються всі основні майнові права на об'єкт інтелектуальної власності відповідно до умов ліцензії. Щоб гарантувати національну безпеку, необхідно використовувати такі інформаційні системи, які унеможлиблювали б введення елементів, що дозволяють третім особам вести дистанційний контроль за роботою користувача або несанкціоновано знімати інформацію. Саме тому код програми має бути доступним державним службовцям для перевірки. Тому в багатьох країнах (Франція, Німеччина, Чехія, країни Скандинавії, Мексика, Перу, Китайська народна республіка) передусім державні заклади переходять на відкриті програмні продукти. Навіть у Міністерстві юстиції України використовується операційна система *Му Linux* [9].

Отже, застосування програмного забезпечення з відкритим кодом дозволило б вирішити питання неліцензійних програм без фінансування додаткових витрат з боку державного бюджету. Проте, як зазначає З. В. Пічкурова, цю ситуацію значно ускладнює суспільне ставлення до цієї проблеми. В свідомості громадян нашої країни міцно закріпилась сприйняття комп'ютерних програм як невід'ємної частини або «безкоштовного додатку» до комп'ютера, але не до результату інтелектуальної діяльності людини, який, безумовно, є товаром. Практика вказує і на численні випадки несвідомого використання неліцензійних програм через недостатню поінформованість окремих осіб про незаконність таких дій [5, с. 45].

Тому проведення освітньої програми, в тому числі серед працівників державних установ, про що йшлося в проекті Дорожньої карти захисту інтелектуальної власності, має стати невід'ємним кроком на шляху подолання проблеми неліцензійного використання програмного забезпечення.

Висновки. Таким чином, перед Україною стоїть надзвичайно важливе завдання – подолання такого масштабного явища, як піратство. В іншому випадку – численні невдоволення з боку видавців різноманітних творів у галузі науки, літератури і мистецтва, виробників фонограм, відеограм, програмного забезпечення, економічні та морально-політичні втрати для держави, в тому числі і на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням: Розпорядження КМУ від 15 травня 2002 р. № 247-р (з под. змінами і доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав: проект Закону України від 15 червня 2010 року № 6523 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6523&skl=7.
3. Калениченко П. А. Проблеми охорони авторського і суміжних прав у мережі Інтернет / П. А. Калениченко // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 2. – С. 192-199.
4. Миколук М. Г. Проблеми колективного управління суміжними майновими правами в Україні / М. Г. Миколук // Університетські наукові записки. – 2013. – № 4 (48). – С. 186-190.

5. Пічкурова З. В. Подолання проблем охорони програмного забезпечення в контексті європейської інтеграції: вітчизняні реалії та міжнародний досвід / З. В. Пічкурова // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – 2010. – № 2. – Том 2. – С. 44-50.

6. Аналіз регуляторного впливу проекту Закону України «Про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/normative_acts.html.

7. Дорожня карта захисту інтелектуальної власності – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://creativeintellect.net/news/ip-protection-roadmap-2015/>.

8. Інтернет-пиратство и дорожная карта в никуда – колонка Артема Афяна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2015/01/27/560789>.

9. Карпенко О. В. Механізми впровадження програмного забезпечення в органах державного управління / О. В. Карпенко // Державне управління: теорія і практика. – 2006. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/05-KARPENKO.pdf>.

10. Концепцію сборов авторського вознаграждения за интернет оценят ведомства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2014/11/11/internet_kontent_prav_RSP/.

11. Україну опять назначили «пиратом». Последствия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://argumentua.com/stati/ukrainu-opyat-naznachili-piratom-posledstviya>.

12. «Чисте небо» починає рекламну кампанію у телебаченні та в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalcontentua.com/archives/994>.

13. EX.UA разблокирован: власть испугалась Интернет-Майдана? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://argumentua.com/novosti/exua-razblokirovan-vlast-ispugalas-internet-maidana>.

14. Ukraine. International Intellectual Property Alliance (IIPA). 2015 Special 301 Report on Copyright Protection and Enforcement [Internet resources]. – Access mode: <http://www.iipa.com/rbc/2015/2015SPEC301UKRAINE.pdf>.

